

Dagmara Wójcik-Zega

ORCID: 0000-0003-2220-8040

Uniwersytet Jagielloński

Kraków

**KATALOG ŚREDNIOWIECZNYCH FRAGMENTÓW
PERGAMINOWYCH W ZBIORACH ARCHIWUM
UNIwersYTETU JAGIELLOŃSKIEGO.
CZĘŚĆ I: FRAGMENTY ZAWARTE W ZBIORACH
RĘKOPISÓW I SPUŚCIZN**

**Catalogue of Medieval Parchment Fragments from the Collections
of the Jagiellonian University Archives.
Part I: Fragments found in the Manuscript Collection
and the Personal Papers Collection**

Summary: This paper presents an extensive catalogue of 17 medieval parchment fragments housed in the Jagiellonian University Archives. The primary research objective was to identify and catalogue these fragments, many of which have been reused in later manuscripts or documents (“in situ” fragments).

The brief narrative section presents an introduction to the catalogue. The first chapter underscores the significance of medieval fragments, noting that these “secondary” sources, once dismissed as mere “waste”, have recently garnered scholarly attention due to advances in fragmentology, codicology, and the development of electronic databases. The second and third chapters describe the two collections within the Jagiellonian University Archives: the manuscript collection and the personal papers collection, both of which serve as the source of the fragments discussed in the paper. The fourth chapter addresses the identified fragments, providing typologies and highlighting notable discoveries. Among these is a fragment from a manuscript that once belonged to Tomasz Strzępiński of Strzępiń, a distinguished 15th-century scholar and bishop of Kraków. This introductory section closes with a presentation of the methodology used.

The subsequent catalogue provides a detailed description of each fragment: its location in the host volume, its codicological features, and the texts it contains.

This is the first of two planned parts of the fragments' catalogue, focusing on pieces from the manuscript and personal papers collections.

Keywords: history; codicology; medieval manuscripts; medieval fragments; fragmentology; tementology; University of Kraków; Jagiellonian University; history of libraries; history of archives

Słowa kluczowe: historia; rękopisoznawstwo; rękopisy średniowieczne; fragmenty średniowieczne; oprawoznawstwo; Uniwersytet Krakowski; Uniwersytet Jagielloński; historia bibliotek; historia archiwów

Sławomirowi Szyllerowi

Zbiór rękopisów Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego pozostaje na ubo-
czu zainteresowań mediewistów-kodykologów. Złożyły się na to różnorodne
czynniki: przewaga liczebna ksiąg wczesnonowożytnych, brak nowoczesnego
katalogu¹, w końcu zaś nikłe tradycje badań rękopisoznawczych w samym Ar-
chiwum, którego specjalnością są badania biograficzno-prozopograficzne i dzieje
instytucji uniwersyteckich.

Na tle trzystu ksiąg z XVI–XVIII w. skromna liczba ośmiu średniowiecz-
nych kodeksów to mniej niż 3% zbioru rękopisów Archiwum UJ². Liczbę tę
wydatnie powiększa jednak kilkadziesiąt pergaminowych fragmentów rękopi-
śmiennych, które zostały użyte wtórnie w późniejszych kodeksach lub aktach³.
Siedemnaście spośród tych niepozornych zabytków będzie przedmiotem ni-
niejszego artykułu dedykowanego niestrudzonemu Badaczowi średniowiecz-
nych manuskryptów.

¹ Dziewiętnastowieczne opisy katalogowe rękopisów Archiwum UJ znajdują się w: W. Wi-
słocki, *Katalog rękopisów Biblioteki Uniwersytetu Jagiellońskiego*, cz. II: *Rękopisy 1876–4167*,
Kraków 1877–1881, sygnatury 3789 (1) – 4140, s. 809–869. W Czytelni Archiwum UJ dostępny
jest maszynopis autorstwa Henryka Barycza zawierający kontynuację katalogu.

² Wymieniam sygnatury średniowiecznych kodeksów w kolejności ich powstania (daty w na-
wiasie): Kraków, Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego rkp. 68 (1429 r.), 63 (1432 r.), 377b
(1458 r.), 377a (1462 r.), 16 (1469 r.), 378 (II poł. XV w.), 177 (1497 r.), 57 (1498 r.). W bazie Ma-
nuscripta.pl do kodeksów średniowiecznych niesłusznie zaliczono rkp. 33 stworzony w 1505 r. na
zlecenie ówczesnego rektora Uniwersytetu Krakowskiego Macieja z Miechowa, a rozpoczynający
się od kopii uchwał zgromadzenia uniwersytetu z lat 1441–1504, oraz rkp. 77, to jest kopiarz doku-
mentów Kolegium Mniejszego z końca XVI w., w którym skopiowano m.in. dokumenty związane
z reorganizacją tego kolegium przeprowadzoną w 1476 r. Nie ujęto natomiast trzech kodeksów
włączonych do zbioru rękopisów Archiwum UJ w XX w., o których informacje znajdują się we
wspomnianej w przyp. 1 maszynopisowej kontynuacji katalogu.

³ W niniejszej, pierwszej części katalogu fragmentów w Archiwum UJ podaję opisy fragmen-
tów ze zbioru rękopisów oraz ze zbioru spuścizn. Druga część katalogu obejmie makulaturę ze
zbioru akt papierowych i zostanie opublikowana w osobnym artykule. Ze względów praktycznych
w obydwu częściach katalogu uwzględniłam również znaleziska pergaminowej makulatury pocho-
dzącej z dokumentów.

Fragmenty pergaminowe w zbiorach Archiwum UJ

Obecność w księgach pergaminowej (i papierowej) makulatury jest zjawiskiem szeroko spotykanym i od dawna obserwowanym. W minionych kilkudziesięciu latach dokonał się jednak jej swoisty awans. Widoczne jest to w sferze pojęciowej, gdzie dawną ‘makulaturę’ zastąpiły ‘fragmenty’, oraz w dynamicznym rozwoju kwestionariusza i metodyki badawczej, tworzeniu katalogów i elektronicznych baz fragmentów, a także w doskonaleniu technologii służących wglądowi w badane obiekty⁴.

W zbiorach Uniwersytetu Jagiellońskiego pergaminowe fragmenty nie były dotąd badane jako odrębna kategoria źródeł, wymagająca specyficznej metodologii i nowoczesnych kwestionariuszy. Priorytetem pozostają, skądinąd słusznie, badania zmierzające do nowoczesnego skatalogowania rękopisów i starodruków. Fragmenty, które znajdują się *in situ*, są opisywane lub rejestrowane jedynie przy okazji prac nad woluminami. Na przykład, każdy tom *Katalogu łacińskich rękopisów średniowiecznych Biblioteki Jagiellońskiej* zawiera informacje na temat kilkudziesięciu fragmentów zawartych w średniowiecznych kodeksach wraz z dokładną identyfikacją ich treści⁵. Z kolei autorzy *Katalogu poloników XVI wieku Biblioteki Jagiellońskiej* odnotowywali obecność pergaminowych fragmentów w oprawach katalogowanych starodruków, tworząc w ten sposób znakomity punkt wyjścia do pogłębionych badań nad pochodzeniem i treścią fragmentów⁶. Obecnie inkunabuły i starodruki są opracowywane wyłącznie w elektronicznym katalogu zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej, który, moim zdaniem, nie wystarcza do pełnego opisu tak złożonych przedmiotów jak średniowieczne i wczesnonowożytny książki. Niestety, pozyskanie z tego katalogu informacji o znajdującym się w oprawie fragmencie rękopiśmiennym jest bardzo trudne⁷. Fragmenty

---

⁴ Panoramę polskich badań nad fragmentami wraz z przedmiotową bibliografią prezentuje publikacja *Codices et fragmenta. Średniowieczny kodeks rękopiśmienny w aspekcie historycznego trwania*, red. M. Jakubek-Raczkowska, M. Czyżak, Toruń 2024 (Studia nad Skryptorium i Spuścizną Rękopiśmienną Średniowiecza, t. 4). O różnicach między zakresami znaczeniowymi pojęcia ‘makulatura’ i ‘fragment’ pisze E. Chlebus, *Kłopotliwa makulatura – fragmenty in situ okiem tegumentologa*, [w:] *Codices et fragmenta*, s. 67–69.

⁵ W ostatnim opublikowanym 11 tomie *Katalogu* naliczyłam co najmniej 39 fragmentów pergaminowych kodeksów (w tym 11 hebrajskich) oraz 12 pergaminowych dokumentów użytych jako makulatura przy oprawie. Por. *Catalogus codicum manuscriptorum medii aevi Latinorum, qui in Bibliotheca Jagellonica Cracoviae asservantur*, vol. XI: *Numeros continens inde a 1501 usque ad 1575*, composuerunt A. Kozłowska, L. Nowak, A. Sobańska, A. Świeboda, R. Tatarzyński, W. Zega, Cracoviae 2016, *passim*.

⁶ *Katalog poloników XVI wieku Biblioteki Jagiellońskiej*, t. 1–3, oprac. M. Malicki, E. Zwirogrodzka, M. Gołuszka, Kraków 1992–1995, *passim*.

⁷ <https://katalogi.uj.edu.pl/> Trudność wynika z kilku czynników, m.in. systemowego braku możliwości ograniczenia wyszukiwania do pola „Oprawa”, różnego poziomu szczegółowości opisów, stosowania niejednolitej terminologii oraz skrótów.

w zbiorach rękopisów Uniwersytetu Jagiellońskiego zostały uwzględnione (choć nie w całości) przez autorów ogólnopolskiej bazy danych Manuscripta.pl⁸. Zwiastunem potencjalnej zmiany w dziedzinie badań nad nimi są niedawne publikacje Marcina Starzyńskiego poświęcone fragmentom przechowywanym w zbiorach Pracowni Nauk Pomocniczych Historii i Edytorstwa w Instytucie Historii UJ⁹.

Podczas pracy ze średniowiecznymi i nowożytnymi zbiorami Archiwum UJ wielokrotnie napotykałam fragmenty innych kodeksów, które zostały wtórnie użyte. Moje podstawowe zainteresowanie kodeksami jako nośnikami tekstu kazało mi skierować uwagę przede wszystkim na makulaturę pochodzącą z trzynasto- i czternastowiecznych rękopisów proveniencji zagranicznej — potencjalne świadectwa przepływu tekstów z dawniejszych centrów intelektualnych ku nowym ośrodkom wiedzy i kształcenia. Systematyczną kwerendą, której wyniki prezentuję w niniejszym artykule, w pierwszej kolejności objęłam zbiór rękopisów (kodeksów oprawnych). W zasobie archiwaliów z XIX i XX w. za potencjalne rezerwuary fragmentów uznałam dokumentację pozaaktową: spuścizny osób prywatnych, z których zawartością zapoznałam się przez dostępne inwentarze i spisy z natury, oraz zbiór miscellaneów, dla którego dysponujemy katalogiem kartkowym.

Średniowieczne i nowożytne rękopisy Uniwersytetu Krakowskiego w Archiwum UJ

Od początku swego funkcjonowania uniwersytet w Krakowie tworzył, gromadził i nabywał księgi. Odzwierciedlały one dwa równoległe wymiary działalności *universitatis magistrorum et studentium*: naukowo-dydaktyczny i instytucjonalny. Ten pierwszy reprezentują rękopisy stanowiące zaplecze intelektualne oraz własny dorobek członków uniwersytetu, ten drugi — księgi urzędowe i różnorodna dokumentacja, jak np. kopiarze czy inwentarze, sporządzana w formie kodeksów.

Zbiory rękopiśmienne Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego związane są z tym drugim aspektem funkcjonowania uniwersytetu. O ile już w 1512 r. profesorowie obstalowali dla Kolegium Większego szafę z szufladami do „scentra-

---

⁸ Baza <https://manuscripta.pl/fragmenty/> w zakładce „Fragmenty” wlicza 16 fragmentów znajdujących się w Bibliotece Jagiellońskiej (są to fragmenty *in situ*) oraz 42 znajdujące się w kolekcji Pracowni Nauk Pomocniczych Historii i Źródłoznawstwa w Instytucie Historii UJ (są to fragmenty luźne, tzw. *membra disiecta*). Natomiast w zakładce „Rękopisy” ponad 300 z 2400 zarejestrowanych rekordów to fragmenty luźne.

⁹ M. Starzyński, „Włocławski” fragment karolińskiego lekcjonarza z przełomu VIII i IX wieku, „Roczniki Historyczne” 2022, t. 88, s. 167–181; idem, *Zaginiony – odnaleziony? O XII-wiecznym fragmencie Didascalionu Hugona od Świętego Wiktora oraz Dekretu Iwona z Chartres*, „Roczniki Humanistyczne” 2023, t. 71, nr 2, s. 175–187; idem, *Czy w jedenastowiecznej Polsce znano Actus Silvestri?*, [w:] *Vir sapiens. Księga dedykowana Profesorowi Krzysztofowi Ożogowi*, red. L. Korczak i in., Kraków 2024, s. 493–501.

lizowanego” przechowywania dokumentów i akt¹⁰, o tyle księgi urzędowe z zasady przechowywali aktualni oficjaliści. I tak księgi ogólnouniwersyteckie, czyli rektorskie, znajdowały się w skrzyni, która wędrowała z jednego do drugiego kolegium w ślad za urzędującym rektorem, księgi dziekańskie — w mieszkaniach kolejnych dziekanów, księgi kolegialne — przy aktualnych prepozytach, seniorach lub innych osobach funkcyjnych w kolegiach itd. Siłą więc rzeczy owe *libri ambulantes* w zmiennych okolicznościach ulegały różnym wypadkom. Akta, które w sensie urzędowym się zdezaktualizowały, stawały się nieprzydatne. Niejednokrotnie po prostu niszczyły — jak najstarsze akta sądu rektorskiego spisywane najprawdopodobniej w luźnych składkach i nigdy nie oprawione czy rachunki uniwersyteckich prokuratorów. Część z nich w niewiadomych okolicznościach wypływała poza uczelnię, skoro na przykład piętnastowieczne protokoły rozliczeń finansowych z prokuratorami uniwersytetu i dziekanami Wydziału Sztuk dopiero w XX w. przekazali do zbiorów Uniwersytetu Jagiellońskiego krakowscy bernardyni ze Stradomia¹¹. Okazałe oprawne, pergaminowe woluminy piętnasto- i szesnastowiecznej metryki uniwersyteckiej, których zewnętrzny wygląd wzbudzał szacunek, po wyjściu z użycia powędrowały na półki biblioteczne¹². Dzięki temu uniknęły losu ówczesnie używanych ksiąg rektorskich, które wraz z mieszkaniem i dobytkiem urzędującego rektora spłonęły w pożarze Kolegium Prawniczego w 1719 r.

Mimo powyższych uwarunkowań w zasobie rękopisów Archiwum UJ znajdziemy reprezentację wszystkich serii ksiąg urzędowych dawnego Uniwersytetu Krakowskiego, począwszy od władz centralnych i wydziałowych. Najbardziej kompletna pozostaje seria ksiąg Kolegium Większego: od średniowiecznych statutów, poprzez wszystkie woluminy uchwał zgromadzenia korporacji z lat 1432–1780, do większej części ksiąg rachunkowych oraz inwentarzy majątku. Wynikało to ze względnej na tle innych instytucji uniwersyteckich stabilności instytucji: korporacja kolegium była dobrze zorganizowana, a księgi co do zasady nie opuszczały budynku. Znaczną liczbę stanowią kodeksy wytworzone przez

---

¹⁰ Wiosną lub latem 1512 roku ówczesny prokurator dóbr Uniwersytetu Mikołaj z Koprzywnicy zapłacił stolarzowi za wykonanie szafy: *Item mensatori pro armario cum XXI schufladis seu cisticulis ad servandum privilegia Universitatis II ½ mrc. dedi*, która następnie stała w Kolegium Większym: *Item laycis portitoribus predictum armarium a mensatore manente ex opposito Sancti Andree usque ad Collegium Maius IIII gr. dedi*. Cyt. za: *Rejestr przychodów i rozchodów prokuratora generalnego dóbr Uniwersytetu Krakowskiego Mikołaja z Koprzywnicy z lat 1507–1518*, wyd. W. Bukowski, Kraków 2024 (Folia Jagellonica. Fontes, t. 42), s. 111.

¹¹ O „prywatyzowaniu” urzędowej dokumentacji zob. W. Santarius, H. Barycz, *Powstanie i najdawniejsze dzieje Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego (1364–1777)*, [w:] *Historia Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego*, red. H. Barycz, Kraków 1965 (Uniwersytet Jagielloński. Wydawnictwa Jubileuszowe, 22), s. 25–27.

¹² Dlatego niektóre serie ksiąg urzędowych, jak metryki czy księgi promocji, są obecnie podzielone między zasób Archiwum UJ (młodsze) i zbiór rękopisów Biblioteki Jagiellońskiej (starsze).

instytucje kościelne związane z Uniwersytetem w ramach systemu beneficjalnego. Tą drogą w zasobie Archiwum UJ znalazły się względnie kompletne serie ksiąg kapituł kolegiackich przy kościołach Świętego Floriana w Kleparzu k. Krakowa oraz Świętej Anny i Wszystkich Świętych w Krakowie, a także licznych probostw i pomniejszych prebend obsadzanych przez profesorów Uniwersytetu Krakowskiego. Wszystkie one składają się na aktualny zbiór rękopisów Archiwum UJ¹³.

Spuścizny osób prywatnych w Archiwum UJ

Dary książkowe i rzeczowe zasilają zbiory Uniwersytetu Jagiellońskiego niemal od jego zarania. Od drugiej połowy XIX w. datuje się w uniwersytecie programowe pozyskiwanie archiwów osobistych, w pierwszym rządzie spuścizn wybitnych przedstawicieli kultury narodowej. Wielkie zasługi w tej dziedzinie położył Karol Estreicher, dyrektor Biblioteki Jagiellońskiej w latach 1868–1905¹⁴. W Archiwum UJ gromadzenie spuścizn rozpoczęło się w latach trzydziestych XX w., gdy w okresie pierwszych rządów dyrektora Henryka Barycza (1934–1939) zaniedbana dotychczas składnica akt przekształciła się w placówkę naukowo-badawczą. Zamiarem nowego dyrektora było przede wszystkim pozyskiwanie spuścizn naukowych po zmarłych profesorach UJ, stąd też pierwotna nazwa kolekcji: „archiwa profesorskie”¹⁵. Od drugiej połowy XX w. kolekcję wzbogacają nie tylko spuścizny pracowników UJ, lecz także ciekawsze materiały osobiste studentów i absolwentów UJ, a nawet cenne historycznie papiery osób luźno związanych z UJ. Aktualnie liczba spuścizn przechowywanych w zbiorach Archiwum UJ przekroczyła dwieście pięćdziesiąt zespołów¹⁶.

Charakterystyka znalezisk

Wtórnie użyte fragmenty średniowiecznych rękopisów lub dokumentów zidentyfikowałam w następujących jednostkach archiwalnych:

- rękopisy o sygn.: rkp. 74, 126, 131, 186, 187, 249, 250, 253, 256, 378;
- spuścizny o sygn.: Spuścizna 190/50.

¹³ Ponadto kilkadziesiąt nowożytnych kodeksów znajduje się w zbiorze akt papierowych. Będzie o nich mowa w kolejnym artykule, zawierającym drugą część katalogu fragmentów.

¹⁴ P. Lechowski, U. Perkowska, *Biblioteka Jagiellońska w latach 1868–1918*, [w:] *Historia Biblioteki Jagiellońskiej*, t. 2: 1775–1918, red. P. Lechowski, Kraków 2017, s. 344–356.

¹⁵ H. Barycz, *Najnowsze dzieje Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego (1901–1963)*, [w:] *Historia Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego*, s. 121–123.

¹⁶ Inwentarze znacznej liczby spuścizn są dostępne na stronie internetowej Archiwum UJ <https://archiwum.uj.edu.pl/zbiory-auj/inwentarze> w zakładce „Dokumentacja pozaaktowa” (dostęp 2.03.2025).

Fragmenty — z dwoma wyjątkami, o których niżej — znajdują się *in situ*. Ich nośnikami są głównie księgi rachunkowe oraz inwentarze, które oprawiano prostymi i tanimi sposobami, nieobliczonymi na długie przechowywanie. Dominują miękkie pergaminowe oprawy oraz pergaminowe obleczenia okładek wykonanych z kompakturki lub tektury¹⁷. Czerokrotnie napotkałam na oprawy półpergaminowe, w których makulatura posłużyła do oklejenia grzbietu i (raz) narożników kodeksu. Dwa wyklejenia grzbietu oraz dwa zwięzy grzbietowe dopełniają typologii archiwalnych fragmentów pod względem oprawoznawczym.

Wśród fragmentów najliczniej reprezentowane są czternasto- i piętnastowieczne księgi liturgiczne. Księgi zdezaktualizowane po trydenckiej reformie liturgii bardzo często stawały się źródłem pergaminowej makulatury. Trzy spośród skatalogowanych fragmentów liturgicznych zastosowano do oprawienia dokumentacji wytworzonej w kapitule kolegiaty Świętego Floriana w Kleparzu, którą obsadzali profesorowie uniwersytetu (Fragm. 6–8). Zidentyfikowane ułamki mogą zatem rzucić światło na kulturę liturgiczną tego miejsca i środowiska. Dokonanie kompetentnej oceny znalezisk leży jednak w gestii specjalistów w zakresie źródeł muzyczno-liturgicznych. Dwa słabo niestety zachowane pergaminy ujawniły oprawy osiemnastowiecznych ksiąg wytworzonych przez krakowskich jezuitów, które do zbiorów Uniwersytetu Krakowskiego weszły po kasacie zakonu wraz z majątkiem przejętym przez Komisję Edukacji Narodowej (Fragm. 9 i 10). Być może kierują one uwagę badaczy ku przedtrydenckiemu dziedzictwu liturgicznemu nieistniejących dziś kościołów pod wezwaniem św. Macieja i Mateusza lub św. Szczepana, które w XVI w. przeszły we władanie zakonników. Nadzieję na odczytanie treści tych fragmentów dają nowe technologie służące uczytelnianiu tekstów.

Wśród odkrytych fragmentów najcenniejszy wydaje się zespół trzech fragmentów należących do piętnastowiecznego kopiařa korespondencji Uniwersytetu Krakowskiego (Fragm. 13–15). Sensacją jest odkrycie w oprawie kopiařa bifolium (Fragm. 13) pochodzącego z kodeksu, którego właścicielem był Tomasz Strzępiński ze Strzępina (1398–1460)¹⁸. Ten wybitny wykładowca Uniwersytetu Krakowskiego, doktor teologii i prawa kanonicznego, koncyliarysta, delegat na sobór w Bazylei, późniejszy biskup krakowski zgromadził liczącą ok. 100 woluminów bibliotekę,

¹⁷ Objasnienia terminów z zakresu oprawoznawstwa zob. E. Pokorzyńska, M. Pronobis-Brzezińska, A. Wagner, *Leksykon oprawoznawczy*, Bydgoszcz, 2023, hasła: Kompakturka, s. 161–162; Tektura, s. 383; Wyklejenie grzbietu, s. 408; Zwięzy, s. 434–435; zob. też: <http://leksykon.oprawoznawczy.ukw.edu.pl> (dostęp 2.03.2025).

¹⁸ K. Ożóg, *Tomasz Strzępiński ze Strzępina h. Prus*, [w:] K. Ożóg, K. Fokt, M. Mikuła, M. Zdanek, D. Wójcik-Zęga, K. Kuras, *Profesorowie Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego*, t. 1: 1364–1780, red. W. Uruszczak, Kraków 2015, s. 410–412; L. Korczak, *Strzępiński Tomasz*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 45, Warszawa – Kraków 2007–2008, s. 80–84. Współczesna nazwa miejsca pochodzenia Tomasza to Strzępiń, por. G. Rutkowska, *Strzępiń*, [w:] *Słownik historyczno-geograficzny województwa poznańskiego w średniowieczu*, cz. 4, z. 4, Poznań 2008, s. 718–726.

niestety po jego śmierci rozproszoną¹⁹. Rękopis, w skład którego wchodziło odkryte bifolium, pochodził z północnej Italii, powstał w pierwszej połowie XIV w. prawdopodobnie w jednym z warsztatów pisarskich działających w kręgu tamtejszych uniwersytetów (Padwa?, Bolonia?), a Tomasz ze Strzępinia mógł nabyć go podczas obrad soborowych. Zachowane karty zawierają początek popularnego *Apparatus ad Clementinas constitutiones* Jana Andrzejowego²⁰. Na Strzępińskie-go jako posiadacza kodeksu wskazuje wpisana przezeń charakterystyczna nota własnościowa. Rękopis o takiej zawartości nie był dotąd wymieniany wśród należących do niego woluminów²¹, znalezisko stanowi zatem cenne uzupełnienie wiedzy o zagranicznych nabytkach krakowskiego profesora.

Dwa fragmenty luźne (*membra disiecta*) znalazły się w spuściźnie Krystyny Pieradzkiej (1908–1986), krakowskiej mediewistki, profesor historii Uniwersytetu Jagiellońskiego (Fragm. 16 i 17). Są to pergaminowe karty użyte wtórnie do obleczenia opraw rękopisów. Nie wiadomo, jaką drogą Pieradzka weszła w posiadanie owych średniowiecznych pergaminów. Posługiwała się nimi (oraz innymi, nowożytnymi zabytkami i reprodukcjami) podczas zajęć ze „Wstępu do badań historycznych”, które w latach powojennych prowadziła dla studentów historii na Wydziale Humanistycznym UJ.

Zasady opisu fragmentów

Opisywanie fragmentów rękopiśmiennych bywa wyzwaniem dla badacza, który na co dzień pracuje głównie z kodeksami oprawnymi. W uporządkowaniu metodyki pracy, stworzeniu schematu opisu oraz w wielu szczegółowych kwestiach nieocenioną pomocą okazała się dla mnie praca Ewy Chlebus poświęcona fragmentom *in situ*²².

¹⁹ Por. J. Zathę, *Biblioteka Jagiellońska w latach 1364–1492*, w: J. Zathę, A. Lewicka-Kamińska, L. Hajdukiewicz, *Historia Biblioteki Jagiellońskiej*, t. 1: 1364–1775, Kraków 1966, s. 96–100; [L. Nowak], *Tomasz Strzępiński ze Strzępina (1398–1460)*, [w:] M. Jaglarz, K. Jaśtał, L. Nowak, J. Szczukiewicz, *Niech przemówią rękopisy. Spuścizny uczonych w Bibliotece Jagiellońskiej. Katalog wystawy 5–29.07.2022*, Kraków 2022, s. 15–33, w tym reprodukcje podpisów na s. 15 i 19.

²⁰ Institut de recherche et d’histoire des textes (IRHT–CNRS), *Notice de Apparatus ad Clementinas constitutiones, Johannes Andreae (1271?–1348)*, [w:] P. Bourgain, D. Stutzmann, *FAMA: Œuvres latines médiévales à succès*, 2016 (<https://fama.irht.cnrs.fr/oeuvre/268431>; dostęp 6.11.2024).

²¹ Za informację dziękuję mojemu mężowi dr. Włodzimierzowi Zedze.

²² E. Chlebus, *Kłopotliwa makulatura – fragmenty in situ okiem tegumentologa*, [w:] *Codices et fragmenta*, s. 65–96. Zob. też: W. Duba, *Finding the Prior Leaf. Manuscript Fragments and Original Codices*, „Fragmentology. A Journal for the Study of Medieval Manuscript Fragments” 2023, t. 6, s. 5–65; D. Havel, *Die lateinische Schriftkultur in den böhmischen Ländern bis zum 12. Jahrhundert. Handschriften, Fragmente und Skriptoria*, Wien – Köln 2022 (Archiv für Diplomatik, Schriftgeschichte, Siegel- und Wappenkunde. Beiheft 20), s. 67–87.

Prezentowany katalog został uporządkowany według sygnatur obiektów, w których znajdują się fragmenty (czyli „nośników” fragmentów, określanych także jako *libri tenentes*, *libri tradentes*, ang. „host volumes”, niem. „Trägerbände”, w polskiej terminologii zwanych też niekiedy „obiektami nadrzędnymi”). Każdy fragment został potraktowany jako osobna jednostka kodykologiczna: został zarejestrowany i otrzymał osobny opis. Opisy różnią się poziomem szczegółowości, co jest wypadkową stanu zachowania fragmentu oraz jego dostępności do badań bez uszczerbku dla kodeksu-nośnika. Gdy w nośniku zidentyfikowano więcej niż jeden fragment, należało je umownie²³ ponumerować. Kolejność sygnowania i opisywania odpowiada kolejności występowania fragmentów w kodeksie: najpierw te widoczne na zewnętrznej stronie oprawy, a następnie fragmenty znajdujące się wewnątrz, postępując od górnej okładziny w głąb kodeksu i w kierunku od góry do dołu. Makulatura dyplomatyczna oraz fragmenty odłączone zostały opisane w tym samym schemacie.

Opis każdego fragmentu obejmuje następujące elementy:

1. sygnatura fragmentu, składająca się z cyfry arabskiej oznaczającej numer kolejny fragmentu i z sygnatury nośnika;
2. skrócony tytuł fragmentu;
3. charakterystyka nośnika: opis zawartości i czas powstania;
4. położenie fragmentu i orientacja tekstu fragmentu względem nośnika;
5. wymiary w milimetrach: najpierw wymiary fragmentu, jakie są widoczne w obiekcie, a następnie, jeśli to możliwe, wymiary fragmentu po jego rozłożeniu;
6. czas i miejsce powstania fragmentu;
7. schemat pisarski i pismo (wg nomenklatury opracowanej przez A. Deroleza²⁴);
8. zdobienia;
9. opis tekstu przekazanego przez fragment zredagowany w języku łacińskim według zasad przyjętych w *Katalogu rękopisów Biblioteki Jagiellońskiej*²⁵: identyfikacja autora i tytułu (lub przynajmniej określenie gatunku tekstu), incipity i eksplicyty widocznych tekstów. W kilku wypadkach, gdy widoczne były zaledwie urywki tekstu, przytoczyłam incipity zrekonstruowane, umieszczając je w nawiasach ostrych <>. Pod opisem znajdują się szczegółowe identyfikacje tekstów z powołaniem na repertoria i wydania, a w wypadku dzieł niewydanych drukiem na odnalezione inne przekazy rękopiśmienne;
10. uwagi.

²³ Umownie, gdyż w zasobie Archiwum UJ fragmenty *in situ* nie są sygnowane ani też nie mają naniesionej foliacji/paginacji. Tylko fragmenty odłączone w Spuściźnie 190/50 (Fragm. 16 i 17) opatrzone foliacją.

²⁴ A. Derolez, *The Palaeography of Gothic Manuscript Books: From the Twelfth to the Early Sixteenth Century*, Cambridge 2003 (Cambridge Studies in Palaeography and Codicology, 9).

²⁵ Por. J. Zathey, *Przedmowa*, [w:] *Catalogus codicum manuscriptorum medii aevi Latinorum, qui in Bibliotheca Jagellonica Cracoviae asservantur*, vol. 1: *Numeros continens inde ab 8 usque ad 331*, composuerunt S. Włodek, G. Zathey, M. Zwiercan, Wratislaviae 1980, s. XXVIII–XXIV.

W Katalogu fragmentów zastosowano następujące skróty i symbole:

Cantus [numer] — *Cantus Index. A Catalogue of Chants for Office and Mass*
<https://cantusindex.org/>

CIC 2 — *Corpus iuris canonici. Pars secunda: Decretalium Collectiones*,
 ed. Ae. L. Richter, Ae. Friedberg, Lipsiae 1881².

Notae musicae artis — *Notae musicae artis. Notacja muzyczna w źródłach
 polskich XI–XVI wieku. Studia*, red. E. Witkowska-Zaremba, Kraków 1999.

PL — *Patrologiae Latinae cursus completus*, ed. J.-P. Migne, Parisiis 1844–
 1855.

— — oznaczenie incipitu (początku) utworu.

... — oznaczenie tekstu, który został pominięty w opisie.

...><... — znak rozdzielający incipit (początek) i explicit (zakończenie)
 utworu.

|| — oznaczenie miejsca, w którym tekst się urywa.

<...> — uzupełnienia brakujących lub nieczytelnych partii tekstu (przeważnie
 incipitów) na podstawie wydań lub innych źródeł oraz uzupełnienia
 hipotetyczne w tekstach unikatowych (np. nota własnościowa Tomasza
 Strzępińskiego).

[...] — dodatki odautorskie.

Katalog

Fragm. 1 (AUJ rkp. 74)

Breviarium

Nośnik: Rejestr przychodów i wydatków ze skarbu Kolegium Większego z lat
 1617–1649 (XVII w.).

Położenie: przednia okładka i oklejenie grzbietu; orientacja 180°.

Wymiary: 330 × 120 mm; po rozłożeniu 360 i mniej × 140 mm.

Czas i miejsce powstania: XIV w. (?).

Pismo: textualis formata; schemat pisarski wyrysowany atramentem, najpraw-
 dopodobniej dwukolumnowy; czterolinia (dwie linie górne rubrą, trzecia
 linia zapożyczona ze schematu pisarskiego, czwarta linia rubrą); klucze
 G-C, C; notacja muzyczna kursywna, metzeńsko-gotycka (por. *Notae mu-
 sicae artis*, s. 238, 281, tab. III/43.).

Zdobienia: rubryki liturgiczne; w tekście lekcji początkowe litery fraz przekre-
 ślone rubrą; inicjały śpiewów podkreślone rubrą i zdobione filigranem.

Treść: Breviarium notatum. De tempore. Pars aestivalis. In festo Corporis Christi.
 Matutinum. Fragn.

[Lectio] ||*Quatenus per hoc fideles ad festi celebritatem ...><... perpetuis temporibus duraturam. Responsorium* [rubro]. — *Accepit Iesus calicem ...><... est in meo*|| — <*Introibo ad altare*>|| ...><... *Christum, qui reformavit iuvent*|| — *Iudica me, Deus.* — *Cibavit nos*||

Czytanie por. Tomasz z Akwinu, Oficjum „Sacerdos” na święto Bożego Ciała, nokturn 1, czytanie 3, fragm. (z odmiankami tekstowymi); Responsorium: Cantus 600019; Antyfona: por. Cantus 202624 (z odmiankami tekstowymi); Psalm 42; Antyfona: Cantus 200786.

Uwagi: partie tekstu zakrywają naklejki z sygnaturami oraz tytułem z przełomu XVIII i XIX w. Wewnętrzna strona okładziny została w XVII w. pokryta papierową wyklejką; z tego powodu odczyt tekstu na wewnętrznej stronie karty pergaminowej jest w większości niemożliwy. Pochodzi z tego samego brewiarza, co Fragm. 2.

Fragm. 2 (AUJ rkp. 74)

Breviarium

Nośnik: Rejestr przychodów i wydatków ze skarbu Kolegium Większego z lat 1617–1649 (XVII w.).

Położenie fragmentu: górna część tylnej okładki i oklejenia grzbietu; orientacja 180°.

Wymiary: 187 i mniej × 125 mm; po rozłożeniu 195 i mniej × 138 mm.

Czas i miejsce powstania: jak we Fragm. 1.

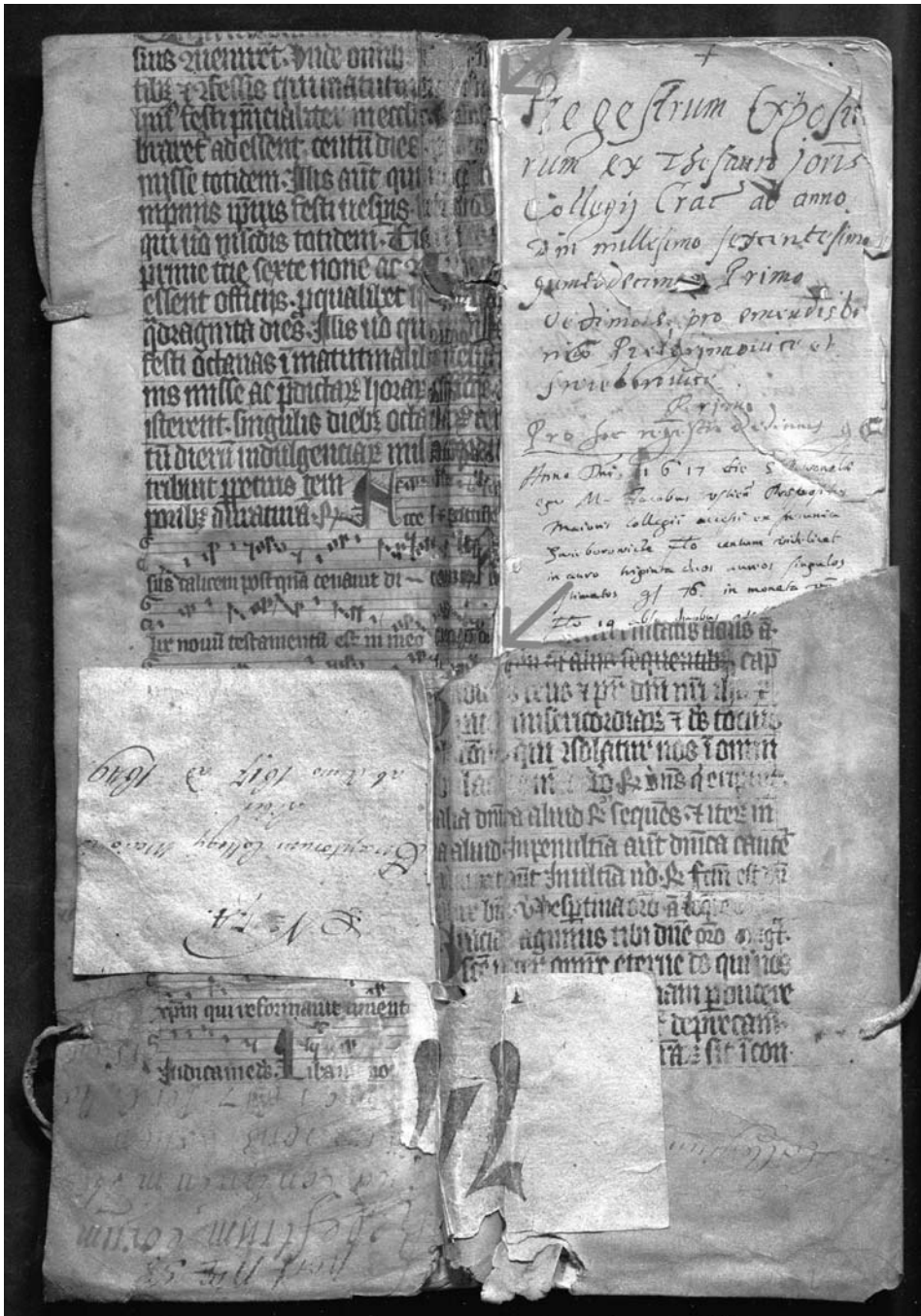
Pismo: textualis formata; schemat pisarski wyrysowany atramentem, najprawdopodobniej dwukolumnowy; czerolinia (dwie linie górne rubrą, trzecia linia zapożyczona ze schematu pisarskiego, czwarta linia rubrą); klucze F, C; notacja muzyczna kursywna, metzeńsko-gotycka (por. *Notae musicae artis*, s. 238, 281, tab. III/43.).

Zdobienia: rubryki liturgiczne; w tekście lekcji i śpiewów początkowe litery fraz przekreślone rubrą.

Treść: Breviarium notatum. De tempore. Pars aestivalis. Dominica I post octavas Pentecostes. De Regum. In vesperis. Fragn.

[pars exterior] ||*cum aliis sequentibus* – del.]. *Capitulum* [rubro]. — <*Benedictus*> ||*Deus et pater Domini nostri Ihesu Christi ... Dominica* [*responsorium* – rubro]: *Dominus, qui eripuit. Oratio. Antiphona* [rubro]. — *Loquere Domine. Magnificat. Oratio* [rubro]. — *Gratias agimus ...><... ||am perducere || deprecamur ||rarum sit in con*||

Capitulum: II Cor 1, 3–4; Responsorialia: Cantus 006524, 007389, 006713; Werset: Cantus 008240; Antyfona: Cantus 003636; Modlitwa: niezidentyfikowana.

Il. 1: Fragm. 1 i Fragm. 2 — przednia okładka i pozostałość tylnej okładki AUJ rkp. 74; strzałkami oznaczono miejsca, gdzie Fragm. 2 nachodzi na Fragm. 1. (Fot. P. Gaszyński, Archiwum UJ)

[pars interior] — <Nonne iste ... perc>||ussi||...>...>||bus suis||. — <Quis enim in omni>||bus sicut Da||...>...>||perium regis. — <Unxerunt Salo>||monem Sadoch sac|| ...><... ||regem in Geon et||

Antyfony: Cantus 003948, 004546, 005280.

Uwagi: karta o nieregularnym kształcie, górna połowa karty została oderwana. Pochodzi z tego samego brewiarza, co Fragm. 1. Ułamek oderwanej karty zachował się u góry grzbietu naklejony na Fragm. 1. Z kolei w środkowej części grzbietu na Fragmencie 1 widoczne są odbicia tekstu, który znajdował się w oderwanej części Fragmentu 2.

Fragm. 3 (AUJ rkp. 126)

Rękopis niezidentyfikowany

Nośnik: Rachunki stypendium (borkarny) z fundacji Andrzeja Haszkowskiego z lat 1730–1761 (XVIII w.).

Położenie fragmentu: górny zwięż grzbietowy; orientacja 0°.

Wymiary: ok. 85 × 15 mm.

Czas i miejsce powstania: XIV lub XV w.

Pismo: textualis libraria.

Zdobienia: brak.

Treść: tekst niemożliwy do odczytania, widoczne tylko pojedyncze litery.

Uwagi: grzbiet kodeksu oklejony fragmentem zapisanej karty pergaminowej z epoki wczesnonowożytnej. Fragn. 3 pochodzi prawdopodobnie z tego samego kodeksu, co Fragn. 4.

Fragm. 4 (AUJ rkp. 126)

Rękopis niezidentyfikowany

Nośnik: Rachunki stypendium (borkarny) z fundacji Andrzeja Haszkowskiego z lat 1730–1761 (XVIII w.).

Położenie fragmentu: dolny zwięż grzbietowy; orientacja 180°.

Wymiary: ok. 76 × 15 mm.

Czas i miejsce powstania: jak we Fragn. 3 jak we Fragn. 3.

Pismo: jak we Fragn. 3.

Zdobienia: brak.

Treść: tylko pojedyncze litery.

||loqu||

Uwagi: prawdopodobnie pochodzi z tego samego kodeksu, co Fragn. 3.

Fragm. 5 (AUJ rkp. 131)
Rękopis niezidentyfikowany

Nośnik: Kopiarz dokumentów i rachunki stypendium (borkarny) z fundacji Aleksandra i Mikołaja Danieckich z lat 1723–1780 (XVIII w.).

Położenie fragmentu: oklejenie grzbietu; orientacja 0°.

Wymiary: 298 × 67 i mniej mm.

Czas i miejsce powstania: koniec XV lub początek XVI w.

Pismo: gothico-antiqua.

Zdobienia: brak.

Treść: dokument (?).

Uwagi: widoczne tylko pojedyncze litery: *fr, d, nestus qm, nas.*

Fragm. 6 (AUJ rkp. 186)
Missale notatum (?)

Nośnik: Rejestr wydatków kapituły kolegiackiej Świętego Floriana z lat 1622–1637 (XVII w.).

Położenie fragmentu: obleczenie tekturowych okładzin; orientacja 90°.

Wymiary: 315 × 230 mm; po rozłożeniu 368 i mniej × 277 mm.

Czas i miejsce powstania: XV w. (?).

Pismo: textualis formata; schemat pisarski jednokolumnowy rubrą; czterolinia rubrą; notacja muzyczna metzeńsko-gotycka (por. *Notae musicae artis*, s. 237, 273, tab. III/35), kustosze.

Zdobienia: rubryka liturgiczna.

Treść: Missale notatum (?). Proprium de sanctis. Pars aestivalis. In Assumptione BMV [15 VIII]. In festo s. Bartholomaei [24 VIII]. In festo s. Ruffi [27 VIII]. Fragm.

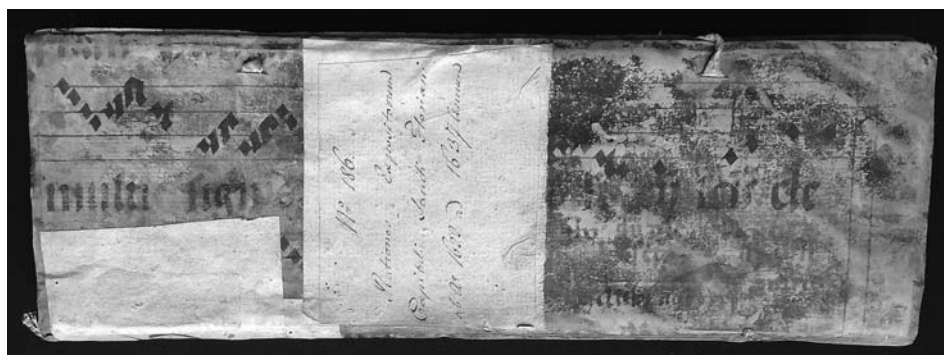
[pars exterior] ||*multis signis ...*><*... cum sanctis cle*||. ||*rtho* [rubro]. *In die sancto Ruffi martyris* [rubro]. || *CXXI* [rubro]. [Lectio] — *Mihi autem. CXXI* [rubro]. [Introitus] — <*Iustus non c*>||*onturbabitur, quia dominus ...*><*... commodat et*||

Pierwszy tekst niezidentyfikowany. Czytanie: Gal 6, 14–18; Introit: Cantus g02327.

[pars interior] — <*Alleluia. Assumpta est ... gaud*>||*et exercitus angelorum. Offertorium* [rubro]. — *Offerentur*||

Werset do Alleluja: Cantus g00339; Offertorium: Cantus g02069 lub g00083.

Uwagi: duże partie średniowiecznego tekstu zostały przykryte w XVIII w. naklejkami z sygnaturami oraz tytułem. Wewnątrz oprawy pergamin pod papierowymi wyklejkami. Większość tekstu jest zatarta; odczytu dokonano w świetle UV.

Il. 2: Fragm. 6 — górna okładka AUJ rkp. 186 z zapisem muzycznym oraz rubrykami liturgicznymi. (Fot. D. Wójcik-Zega)

Fragm. 7 (AUJ rkp. 187)

Biblia Latina

Nośnik: Rejestr wydatków kapituły kolegiackiej Świętego Floriana z lat 1641–1644 (XVII w.).

Położenie fragmentu: obleczenie okładek z kompakturki.

Wymiary: 295 × 240 mm, po rozłożeniu 340 i mniej × 265 i mniej mm; orientacja 90°.

Czas i miejsce powstania: XIV w.

Pismo: textualis libraria; schemat pisarski dwukolumnowy.

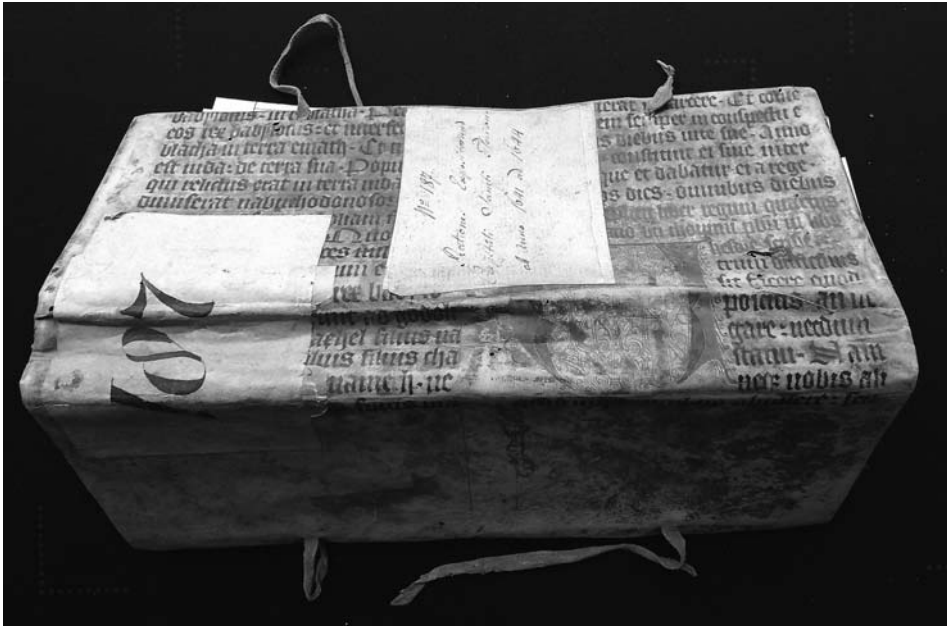
Zdobienia: rubryka; błękitno-czerwony inicjał U(trum) o wysokości 7 wierszy wypełniony ornamentem filigranowym w kolorze czerwonym, po lewej błękitna wić przedłużona w kierunku dolnego marginesu

Treść: Biblia Latina iuxta Vulgatam versionem: IV Regum 25, 20–30; Hieronymus Stridonensis, Prologus in libro Ezrae. Fragm.

<Nabuzar>||dan princeps militum duxit ad regem Babylonis in Reblatha ...>...
omnibus diebus||. <E>||xplicit liber Regum quartus [rubro]. <Pref>||acio beati Ihe-
ronimi presbyteri in librum Hesdre scribe [rubro]. [Prologus] — Utrum diffi-
lius sit facere ...>... aliquid imperantibus abnuere sen||

Por. Biblia sacra iuxta Vulgatam versionem, ed. R. Weber, B. Fischer et alii, Stuttgart 1985³, s. 545, 638.

Uwagi: brak.

Il. 3: Fragm. 7 — okładki i grzbiet AUJ rkp. 187 z inicjałem U. (Fot. D. Wójcik-Zega)

Fragm. 8 (AUJ rkp. 249)

Passionale seu Legendarium (?)

Nośnik: Rejestr wydatków prokuratora kapituły kolegiackiej Świętego Floriana z roku 1644 (XVII w.).

Położenie fragmentu: obleczenie okładek z kompakturki; orientacja 180°.

Wymiary: 313 × 215 mm, po rozłożeniu 346 i mniej × 252 i mniej mm.

Czas i miejsce powstania: XIV lub XV w.; Europa Środkowa (Polska?, Czecho?).

Pismo: textualis libraria; schemat pisarski dwukolumnowy wyrysowany atramentem.

Zdobienia: rubryka liturgiczna; inicjały lombardą wysokości 2 wierszy w kolorze czerwonym i błękitnym, inicjał C(um) wysokości 4 wierszy w kolorze zielonym, wypełniony różowym tłem w niebieskim obramieniu, w rogach obramienia złocenia, na zewnętrznym marginesie wici roślinne w kolorze niebieskim (skierowana ku górze) oraz zielonym i różowym ze złoceniami (skierowana ku dołowi).

Treść: Passionale seu Legendarium (?). Pars aestivalis.

||et tempore hoc solum suis porrigit ...><... solus ad celos ascendit. Tu. [Rubrica] In festo Visit<ation>is Sancte Marie Virginis. Lectio I^a [rubro]. [Prothema] — Cum, fr<atres> karissimi, diei solempnitas ... [Expositio] — Legitur in Evangelio Luce, quod angelus ...><... hec virgo fide|| plena cu||

Por. Honorius Augustodunensis, Eucharistion seu Liber de Corpore et Sanguine Domini, cap. 6, PL 172, kol. 1253 (z odmiankami tekstowymi); Expositio por. Hugo de Sancto Victore, Super Canticum Mariae, wyd. E.-M. Denner, B. Jollès, Turnhout 2000 [Sous la règle de saint Augustin, 7], s. 26; PL 175, kol. 415. Protemat por. rękopisy: Koblenz, Landeshauparchiv, Best. 701, nr 113a; Nürnberg, Stadtbibliothek, Cent. I 70, Cent. I 76.

Uwagi: duże partie średniowiecznego tekstu zostały przykryte w XVIII w. naklejkami z sygnaturami i tytułem. Również wewnątrz oprawy tekst pokryty papierowymi wyklejkami. Grzbiet kodeksu uszkodzony i postrzępiony w wyniku żerowania larw owadów.

Fragm. 9 (AUJ rkp. 250)

Rękopis liturgiczny (?)

Nośnik: Spis plonów z folwarku w Uściu Solnym 1743–1760 (XVIII w.).

Położenie fragmentu: oklejenie grzbietu.

Wymiary: 314 × 67 i mniej (widoczne) mm; po rozłożeniu 357 × 67 i mniej mm; orientacja 90° lub 270°.

Czas i miejsce powstania: XV w. (?).

Pismo: rubrowana pięciolinia; notacja muzyczna (?).

Zdobienia: brak.

Treść: nieczytelna.

Uwagi: atrament wytarty, nieregularne ślady (notacja muzyczna?) widoczne w świetle UV na zewnątrz grzbietu i pod warstwą kleju wewnątrz grzbietu.

Fragm. 10 (AUJ rkp. 253)

Rękopis niezidentyfikowany

Nośnik: Księga produkcji i zużycia piwa w domu nowicjatu jezuitów w Krakowie z lat 1757–1773 (XVIII w.).

Położenie fragmentu: oklejenie grzbietu.

Wymiary: 313 × 67 mm (wymiary widocznego fragmentu); orientacja 180°.

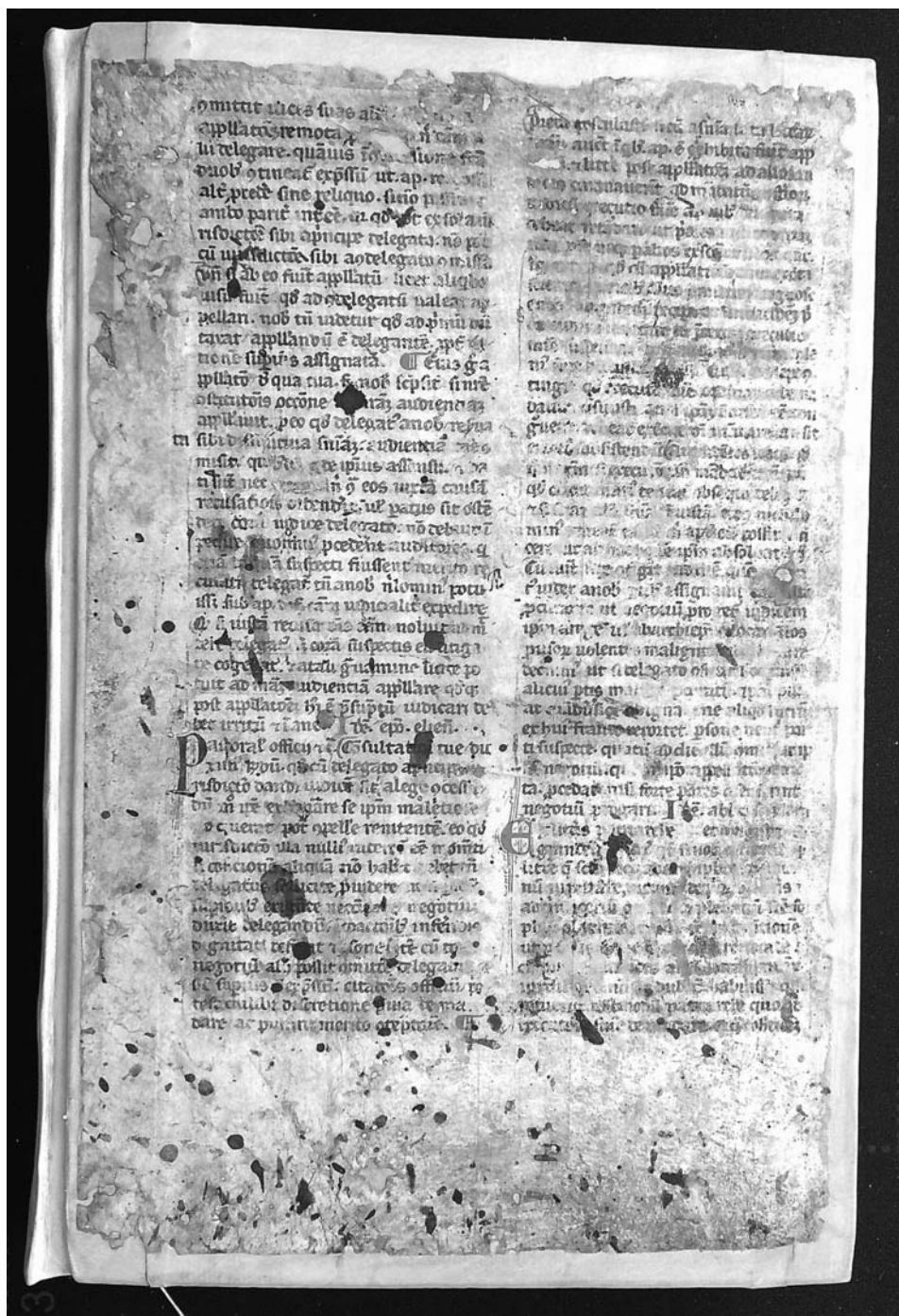
Czas i miejsce powstania: XIV lub XV w.

Pismo: textualis libraria.

Zdobienia: brak

Treść: nieczytelna.

Uwagi: atrament wytarty, widoczne tylko cienie liter.

Il. 5: Fragm. 11 na przedniej okładzinie AUJ rkp. 256. (Fot. D. Wójcik-Zega)

Fragm. 11 (AUJ rkp. 256)**Decretales Gregorii IX**

Nośnik: Rachunki zarządu drukarni uniwersyteckiej 1700–1716 (XVIII w.).

Położenie fragmentu: naklejony na górną okładzinę.

Wymiary: 300 i mniej × 192 mm.

Czas i miejsce powstania: 2 poł. XIII lub początek XIV w.; północna Italia.

Pismo: textualis libraria o cechach południowych; schemat pisarski dwukolumnowy.

Zdobienia: rubrowane tytuły (*titulus*); zdobienia o charakterze *ordinatio textus* wykonane naprzemiennie kolorem czerwonym i błękitnym: inicjały poszczególnych kanonów wykonane lombardą o wysokości 2–3 wierszy zdobione filigranami w kontrastującym kolorze (litera czerwona z filigranem błękitnym i na odwrot) wskazują początek każdego rozdziału (*capitulum*), źródło każdego postanowienia rozpoczyna się od inicjału wysokości jednego wiersza wykonanego lombardą, początkowe litery fraz przekreślone rubrą; znaki akapitu.

Treść: Decretales Gregorii IX, pars I, tit. 29, cap. 28–29.

||*committit vices suas alteri ...><... qua cohercicionem*||

Por. CIC 2, kol. 172–174.

Uwagi: rękopis po konserwacji w 2 połowie XX w. Brak dokumentacji konserwatorskiej. Karta naklejona na zrekonstruowaną okładzinę, dlatego tekst na verso karty niemożliwy do odczytania. Pochodzi z tego samego kodeksu co Fragn. 12.

Fragm. 12 (AUJ rkp. 256)**Decretales Gregorii IX**

Nośnik: Rachunki zarządu drukarni uniwersyteckiej 1700–1716 (XVIII w.).

Położenie fragmentu: naklejony na dolną okładzinę.

Wymiary: 296 i mniej × 190 i mniej mm.

Czas i miejsce powstania: jak we Fragn. 11.

Pismo: jak we Fragn. 11.

Zdobienia: jak we Fragn. 11.

Treść: Decretales Gregorii IX, pars I, tit. 15, cap. unicum – tit. 17, cap. 1.

<o>||*culi sapientis in capi*|| *est ratio, et inferior est sen<su>alitas. Unde bene per verticem ...><... De filiis presbiterorum. Ex concilio Pictaviensi. — Statuimus, ut filii presbyterorum et ceteri ex fornicatione nati ad sacros gradus non*||

Por. CIC 2, kol. 133–135.

Uwagi: jak we Fragm. 11. Fragm. 12 pochodzi z tego samego kodeksu co Fragm. 11.

Fragm. 13 (AUJ rkp. 378)

Iohannes Andreae, Apparatus in Clementinas Constitutiones; Clemens VI papa, Bulla *Cum natura humana* (1344)

Nośnik: Kopiarz korespondencji Uniwersytetu Krakowskiego (XV w.).

Położenie fragmentu: miękka oprawa kodeksu, orientacja 0°.

Wymiary: arkusz 500 i mniej × 348 i mniej mm, luźna dolna krawędź przedniej okładki 260 i mniej × 29 i mniej mm, luźna dolna krawędź tylnej okładki 223 i mniej × 39 i mniej mm. Pierwotna wysokość nieuszkodzonej karty to ok. 388 mm (zob. Uwagi).

Czas i miejsce powstania: 1 poł. XIV w.; północna Italia (Bologna?).

Pismo: na przedniej okładce textualis libraria w odmianie południowej; dwukolumnowy schemat pisarski wyrysowany ołówkiem, w kolumnie co najmniej 76 wierszy, reklamant „concor” pod prawą kolumną; na tylnej okładce cursiva antiquior currens.

Zdobienia: inicjał I(n) o wysokości 35 wierszy w kolorach czerwonym i błękitnym, zdobiony czerwonym i błękitnym filigranem oraz wydłużoną czerwoną wicią na zewnętrznym marginesie; w tekście komentarza lemma ty z *Klementyn* podkreślone rubrą, znaki akapitu w kolorach czerwonym i niebieskim, początkowe litery fraz przekreślone rubrą.

Treść: Iohannes Andreae, Apparatus in Clementinas Constitutiones: Ioannes – Sortis; Avenione, 28 VI 1344, Clemens VI papa, Bulla *Cum natura humana*.

[integumenti anterioris pars interior] — *Iohannes*. — *Graciosum hoc nomen per interpretaciones, derivaciones vel ethimologias extollere ... Sortis ...>... vel porcione de preb||*

Por. Clementis V papae Constitutiones cum commento Ioannis Andreae, Mainz: Peter Schöffer 8 X 1467, k. 1r–v.

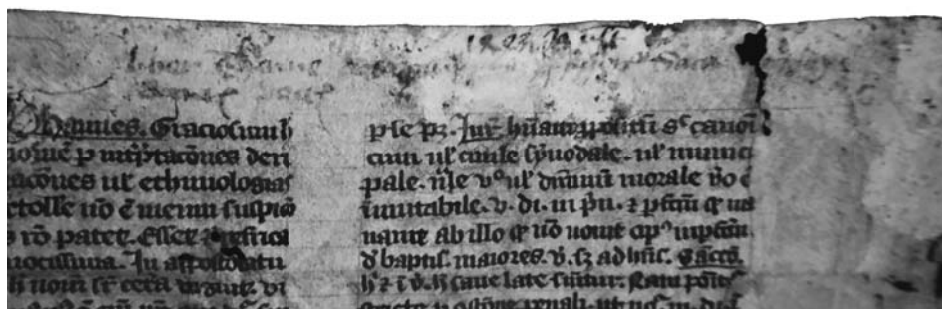
[integumenti posterioris pars interior] *Quicumque peregrinandi causa sanctam civitatem antedictam accedere proposuerit [?] ... <f>delibus desidera<n>d|| [in parte abscessa:] dictorum legatorum civitati ...><... et eternam malediccionem se noverit incurris||.*

Por. Clemens VI papa, Bulla „Cum natura humana”, [w:] S. Baluzius, Vitae paparum Avenionensium, wyd. G. Mollat, t. I, Parisiis 1914, s. 299–302.

Uwagi: teksty, które znajdowały się na wewnętrznej stronie okładki kopiarzusa i były przykryte kilkoma warstwami papierowych wyklejek, zostały

Il. 6: Fragm. 13: lewa karta bifolium z początkiem komentarza Jana Andrzejowego do Klementyn z inicjałem I, prawa karta z fragmentem tekstu bulli Klemensa VI; strzałki wskazują otwory po pierwotnym przeszyciu skłádki. (Fot. P. Gaszyński, Archiwum UJ)

Il. 7: Zapiska własnościowa Tomasza Strzepińskiego u góry lewej karty bifolium; zdjęcie wykonane w świetle UV. (Fot. D. Wójcik-Zega)

uwidocznione dopiero w wyniku prac konserwatorskich przeprowadzonych przez mgr Annę Żukowską-Zielińską w Pracowni Konserwacji Archiwum UJ²⁶. Prace polegały m.in. na zdemontowaniu oprawy, rozseparowaniu i odklejeniu wyklejek oraz oczyszczeniu pergaminu z warstwy kleju. Oryginalnie bifolium stanowiło prawdopodobnie zewnętrzne karty składki: karta 1r pozostała próżna, na k. 1v rozpoczynał się tekst dzieła (tu udekorowany inicjałem)²⁷, ostatnia karta składki, aktualnie pełniąca funkcję dolnej okładki, początkowo także była próżna, a dopiero wtórnie na jej stronie recto wpisano tekst bulli. Nie da się wykluczyć, że na zewnętrznych stronach obecnej okładki znajdowały się jakieś drobne teksty, lecz zostały mechanicznie usunięte, a powierzchnię pergaminu wygładzono i wybielono. Również otwory po przeszyciach „na sztych”, które są widoczne po obu stronach zgięcia arkusza, wskazują na jego pierwotną przynależność do składki. Składka (lub kodeks, który rozpoczynała) należała do Tomasza Strzępińskiego ze Strzępinia, o czym świadczy jego zapiska własnościowa umieszczona na górnym marginesie lewej karty: *Liber Thome d<e> Strza<m>pino decretorum doctoris*. Kompozycja treści i układ graficzny noty wydają się wskazywać, że została wprowadzona do rękopisu w dwóch etapach. Prawdopodobnie Tomasz, gdy uzyskał stopień doktora teologii, uzupełnił notę słowami: *professoris sacre <theo>logie*, nad którymi nadpisał datę promocji doktorskiej: *1443 Ianuarii ultimo*. Po usunięciu wyklejek okazało się, że dolne krawędzie arkusza zostały w jakimś momencie odseparowane od całości. Być może jest to efekt docięcia oprawy do bloku kodeksu lub mechanicznego uszkodzenia dolnych krawędzi oprawy (np. w wyniku tarcia).

Fragm. 14 (AUJ rkp. 378)

Hugo de Sancto Caro, Commentarium in Evangelium secundum Lucam

Nośnik: Kopiarz korespondencji Uniwersytetu Krakowskiego XV–XVI w. (XV w.).

Położenie fragmentu: wyklejenie grzbietu od strony górnej okładki.

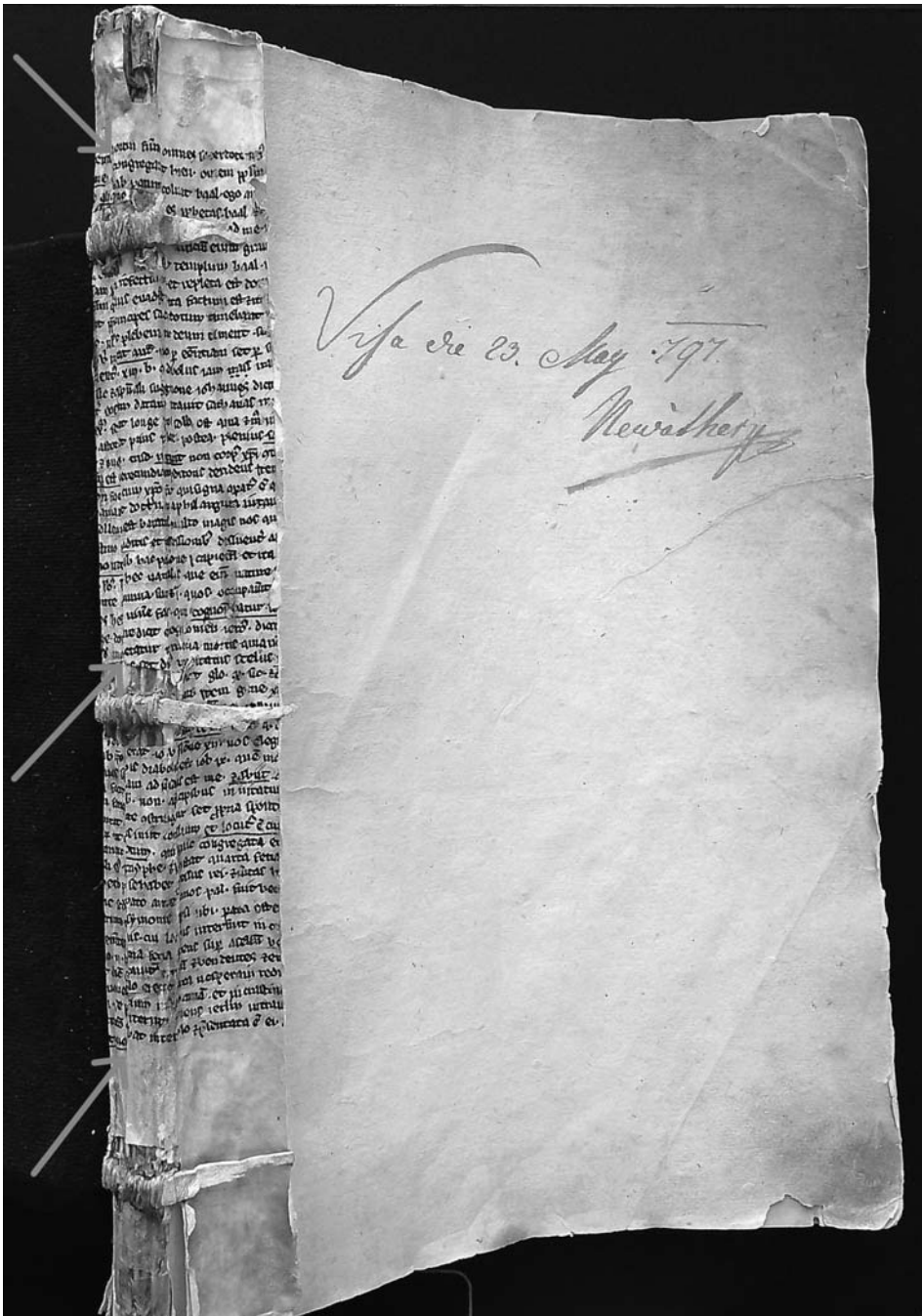
Wymiary: 282 × 45 i mniej mm.

Czas i miejsce powstania: II poł. XIII w.; północna Francja (Paryż, Ile-de-France).

Pismo: textualis libraria, podtyp uniwersytecki; schemat pisarski wykonany ołówkiem, 52 wiersze; lemmaty biblijne podkreślone czarnym atramentem.

²⁶ Serdecznie dziękuję mgr Annie Żukowskiej-Zielińskiej za nadprogramowe podjęcie pracy nad oprawą kopiarza oraz za liczne dyskusje nad odkrytym fragmentem z perspektywy konserwatorskiej. Osobne podziękowania kieruję do dr Lucyny Nowak z Sekcji Rękopisów Biblioteki Jagiellońskiej, która zechciała skonsultować odkrycie od strony kodykologicznej i paleograficznej.

²⁷ Umieszczanie początku tekstu na stronie verso pierwszej karty kodeksu zdarzało się w rękopisach produkowanych w Italii.

Il. 8: Blok AUJ rkp. 378 po zdjęciu oprawy: Fragm. 14 widoczny po prawej stronie grzbietu, Fragm. 15 po lewej; strzałki wskazują granicę między częściami wyklejenia. (Fot. D. Wójcik-Zega)

Zdobienia: brak

Treść: Hugo de Sancto Caro, *Commentarium in Evangelium secundum Lucam*, cap. 22, 2–4.

<m>||ortui fuerunt omnes sacerdotes eius|| ||congregavit Hieu omnem populum|| ||ab parum coluit Baal, ego au|| ...<... ||lum in Bethaniam et in crastin|| ||iterim rediens Ierusalem intrav|| ||bat in templo et presentata est ei||

Por. Hugo de Sancto Caro, *Postillae in Bibliam* (Luc. 22, 2–4 moraliter/c–k), [w:] *Glossae Scripturae Sacrae electronicae*, wyd. M. Morard, IRHT–CNRS 2021 według tekstu: Hugonis de Sancto Charo *Postilla in totam Bibliam*, wyd. N. Pezzana, Venetiis 1732, t. 6, k. 258rb (https://gloss-e.irht.cnrs.fr/php/editions_chapitre.php?id=hug&numLivre=57&chapitre=57_22; dostęp 26.11.2024).

Uwagi: Fragm. 14 pochodzi z tego samego kodeksu co Fragm. 15.

Fragm. 15 (AUJ rkp. 378)

Hugo de Sancto Caro, *Commentarium in Evangelium secundum Lucam*

Nośnik: Kopiarz korespondencji Uniwersytetu Krakowskiego XV–XVI w. (XV w.).

Położenie fragmentu: wyklejenie grzbietu od strony dolnej okładki.

Wymiary: 282 × 35 i mniej mm.

Czas i miejsce powstania: jak we Fragm. 13.

Pismo: jak we Fragm. 13.

Zdobienia: jak we Fragm. 13.

Treść: Hugo de Sancto Caro, *Commentarium in Evangelium secundum Lucam*, cap. 19, 27–29.

||possit facere omnipotens || ||uc et interficite ante me|| ||unt, quod non licet interficere aliquo|| ...><... ||i virtute plantaret, id est se p|| ||et. Novella plantatio|| ||conversio gentilium. Misit duo||

Por. Hugo de Sancto Caro, *Postillae in Bibliam* (Luc. 19, 27–29 moraliter/l–q,a), [w:] *Glossae Scripturae Sacrae electronicae*, według tekstu: Hugonis de Sancto Charo *Postilla in totam Bibliam*, t. 6, k. 246rb–va (https://gloss-e.irht.cnrs.fr/php/editions_chapitre.php?id=hug&numLivre=57&chapitre=57_19; dostęp 26.11.2024).

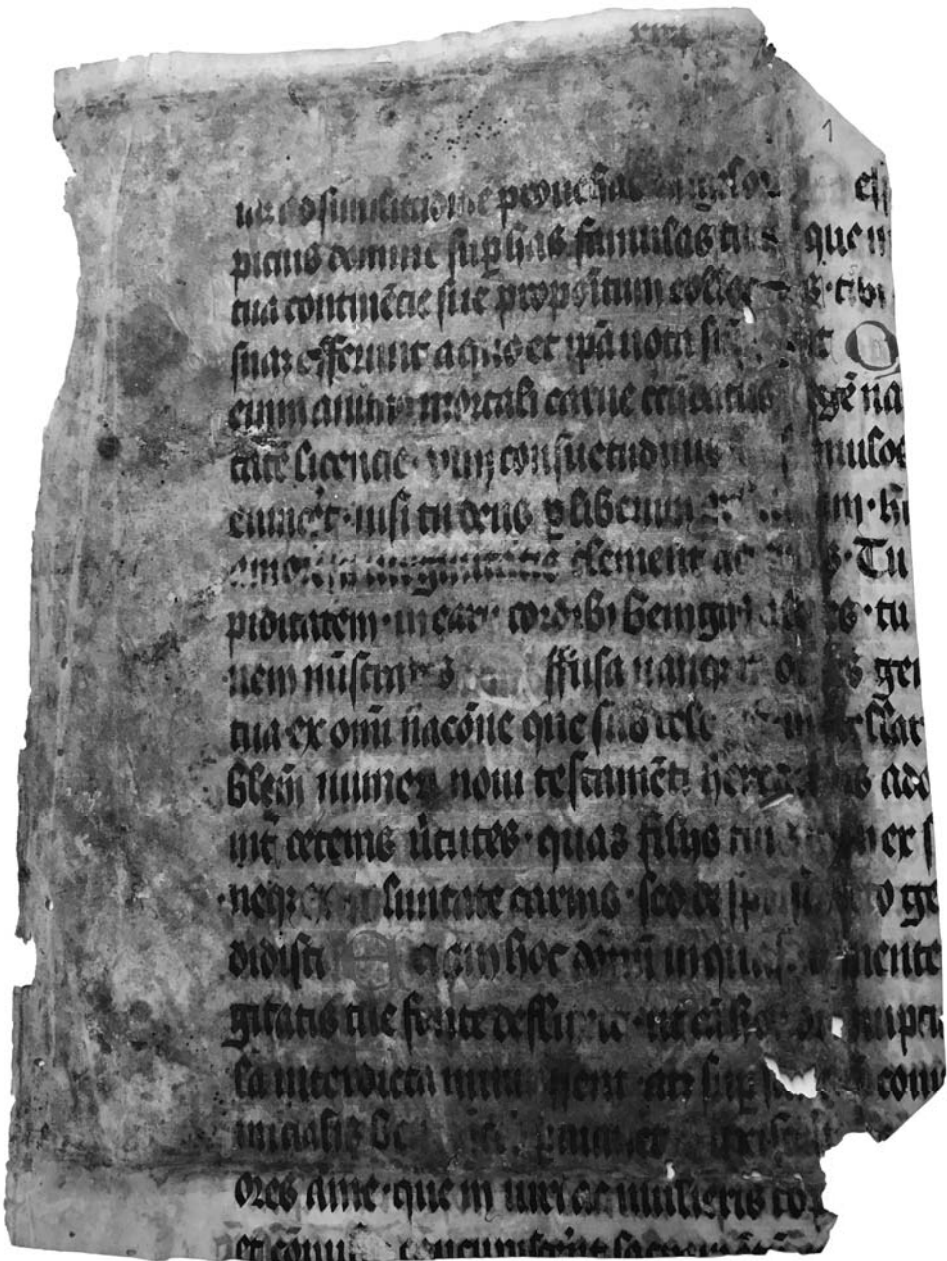
Uwagi: Fragm. 14 pochodzi z tego samego kodeksu co Fragm. 15.

Fragm. 16 (Spuścizna 190/50)

Pontificale

Nośnik: Krystyna Pieradzka, Materiały warsztatowe (XX w.).

Położenie fragmentu: karta luźna pochodząca z teczki zatytułowanej przez K. Pieradzką: „Do «Wstępu do badań historycznych» (do pokazywania)”.

Il. 9: Fragm. 16, k. 1r; widoczne silne zużycie karty. (Fot. D. Wójcik-Zega)

Wymiary: 224 × 164 i mniej mm.

Czas i miejsce powstania: koniec XIV lub XV w.

Pismo: semihybrida libraria; reprezentanty dla rubrykatora; schemat pisarski niewidoczny, być może zatem był wykonany rylcem.

Zdobienia: na k. 1r żywa pagina rubro: *XIII*; inicjały zdań wykonane lombardą naprzemiennie w kolorach czerwonym i niebieskim; początkowe litery fraz przekreślone rubrą.

Treść: Pontificale, Ordo consecrationis virginum. Praefatio. Fragm.

[f. 1r] ||*iam ad similitudinem provehas angelorum. Res*|| ... *et connubii concupiscent sac* || [f. 1v] ||*perpetue virginitatis est Filius. Implorantibus igitur ...><... sed mente, ut hostem antiquum*|| *squalores expurgent. Transeant*||

Por. Pontyfikał Erazma Ciołka, wyd. S. Fedorowicz, Kraków 2019 (Monumenta Sacra Polonorum, t. 5), s. 168–169 (tekst zgodny); Le pontifical romano-germanique du dixième siècle. Le texte, I (nn. I–XCVIII), ed. C. Vogel, R. Elze, Città del Vaticano 1963 (Studi e Testi, 226), nr XX, 15, s. 42–43 (z odmiankami tekstowymi).

Uwagi: karta obecnie rozprostowana. Jako makulatura pełniła funkcję obłożenia jednego ze skrzydeł oprawy, o czym świadczą przycięcia rogów fragmentu, ślady po zgięciach i silne zabrudzenia karty 1r.

Fragm. 17 (Spuścizna 190/50)

Biblia Latina

Nośnik: Krystyna Pieradzka, Materiały warsztatowe (XX w.).

Położenie fragmentu: karta luźna pochodząca z teczki zatytułowanej przez K. Pieradzką: „Do «Wstępu do badań historycznych» (do pokazywania)”.
Wymiary: 286 i mniej × 191 mm.

Czas i miejsce powstania: XIV w.

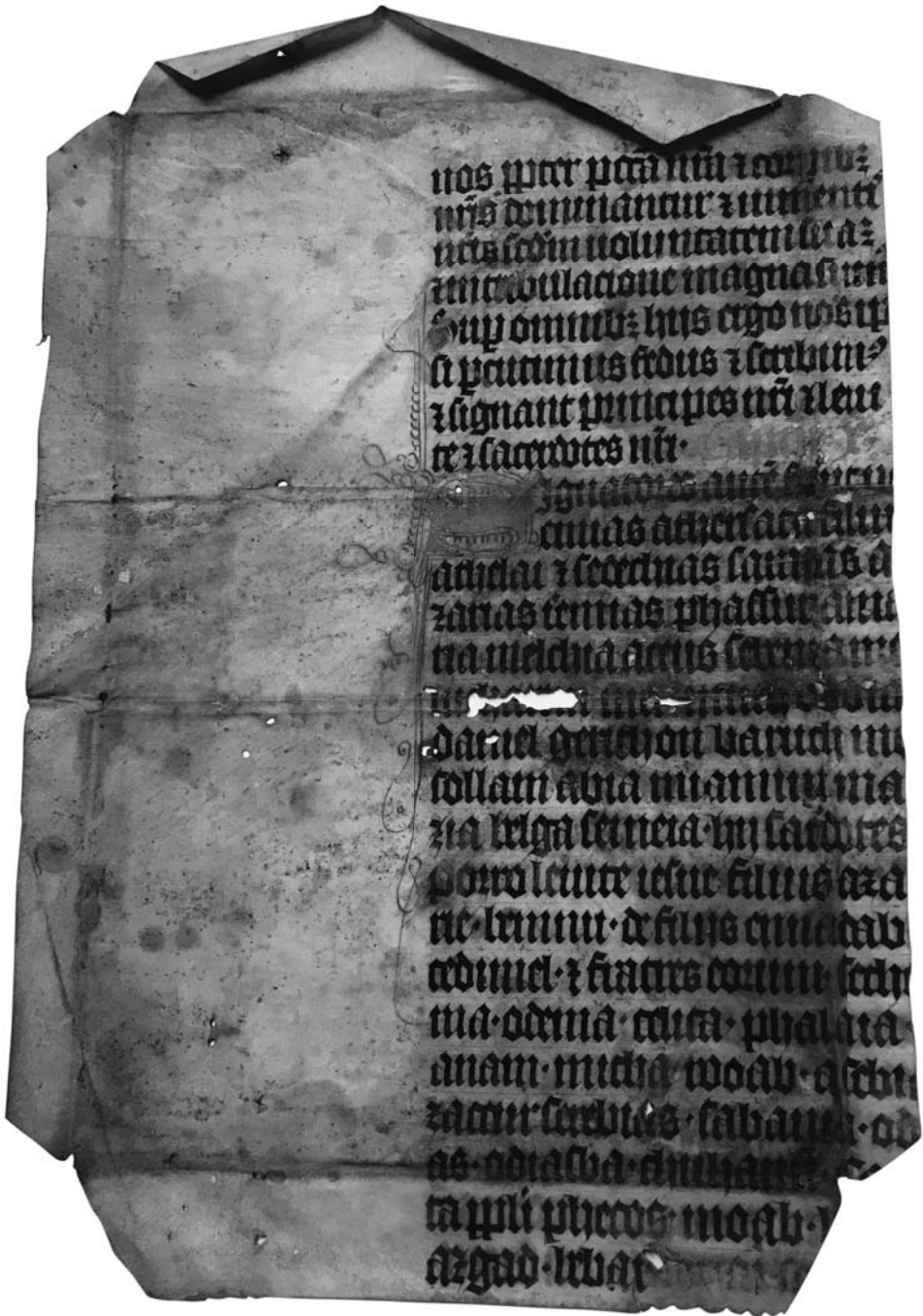
Pismo: textualis libraria; schemat pisarski wyrysowany ołówkiem, prawdopodobnie dwukolumnowy.

Zdobienia: rubryka *Capitulum X*; inicjał S(ignatores) o wysokości 2 wierszy wykonany lombardą w kolorze czerwonym, otoczony niebieskim filigranem z niebieską wicią przedłużoną na zewnętrzny margines.

Treść: Biblia Latina iuxta Vulgatam versionem: Liber Nehemiae 9, 31–35.37–10, 15.

[f. 1r:] <*miseri*>||*cordiis autem tuis plurimis non fecisti eos in consumptionem ... quam tradideras in conspectu eorum, non servie*|| [f. 1v:] ||*nos propter peccata nostra et corporibus nostris dominantur ...><... Azgad, Bebai*||

Por. Biblia sacra iuxta Vulgatam versionem, s. 668.

Il. 10: Fragm. 17, k. 1v z inicjałem S. (Fot. D. Wójcik-Zega)

Uwagi: karta obecnie rozprostowana. Jako makulatura pełniła funkcję obłożenia książki niewielkiego formatu (ok. 155 × 100 mm), o czym świadczy sposób przycięcia fragmentu, zagięcia i silne zabrudzenia k. 1r. W połowie wysokości k. 1r przy jej prawej krawędzi, tj. w miejscu stanowiącym uprzednio górną część grzbietu rękopisu, widoczne są ślady tytułu (?) z epoki nowożytnej (XVII w.?) i kontury naklejki, którą tytuł był niegdyś przykryty.

Bibliografia

Źródła rękopiśmienne

Koblenz, Landeshauptarchiv:

- Best. 701, nr 113a.

Kraków, Archiwum UJ:

- rkp. 16, 33, 57, 63, 68, 74, 77, 126, 131, 177, 186, 187, 249, 250, 253, 256, 377a, 377b, 378;
- Spuścizna 190/50.

Nürnberg, Stadtbibliothek:

- Cent. I 70, Cent. I 76.

Źródła drukowane

Baluzius S., *Vitae paparum Avenionensium*, ed. G. Mollat, t. I, Parisiis 1914.

Biblia sacra iuxta Vulgatam versionem, ed. R. Weber, B. Fischer et alii, Stuttgart 1985³.

Clementis V papae Constitutiones cum commento Ioannis Andreae, Mainz: Peter Schöffner 8 X 1467

Corpus iuris canonici. Pars secunda: Decretalium Collectiones, ed. Ae. L. Richter, Ae. Friedberg, Lipsiae 1881².

Hugo de Sancto Victore, *Super Canticum Mariae*, ed. E.M. Denner, B. Jollès, Turnhout 2000 [Sous la règle de saint Augustin, 7].

Hugonis de Sancto Charo *Postilla in totam Bibliam*, t. 6, ed. N. Pezzana, Venetiis 1732.

Le pontifical romano-germanique du dixième siècle. Le texte, I (nn. I–XCVIII), ed. C. Vogel, R. Elze, Città del Vaticano 1963 (Studi e Testi, 226).

Patrologiae Latinae cursus completus, ed. J.-P. Migne, Parisiis 1844–1855.

Pontyfikał Erazma Ciolka, wyd. S. Fedorowicz, Kraków 2019 (Monumenta Sacra Polonorum, t. 5).

Rejestr przychodów i rozchodów prokuratora generalnego dóbr Uniwersytetu Krakowskiego Mikołaja z Koprzywnicy z lat 1507–1518, wyd. W. Bukowski, Kraków 2024 (Folia Jagellonica. Fontes, t. 42).

Opracowania

Catalogus codicum manuscriptorum medii aevi Latinorum, qui in Bibliotheca Jagellonica Cracoviae asservantur, vol. XI: *Numeros continens inde a 1501 usque ad 1575*, composuerunt A. Kozłowska, L. Nowak, A. Sobańska, A. Świeboda, R. Tatarzyński, W. Zega, Cracoviae 2016.

- Chlebus E., *Kłopotliwa makulatura – fragmenty in situ okiem tegumentologa*, [w:] *Codices et fragmenta. Średniowieczny kodeks rękopiśmienny w aspekcie historycznego trwania*, red. M. Jakubek-Raczkowska, M. Czyżak, Toruń 2024 (Studia nad Skryptorium i Spuścizną Rękopiśmienną Średniowiecza, t. 4), s. 65–96.
- Codices et fragmenta. Średniowieczny kodeks rękopiśmienny w aspekcie historycznego trwania*, red. M. Jakubek-Raczkowska, M. Czyżak, Toruń 2024 (Studia nad Skryptorium i Spuścizną Rękopiśmienną Średniowiecza, t. 4).
- Derolez A., *The Palaeography of Gothic Manuscript Books: From the Twelfth to the Early Sixteenth Century*, Cambridge 2003 (Cambridge Studies in Palaeography and Codicology, 9).
- Duba W., *Finding the Prior Leaf. Manuscript Fragments and Original Codices*, „Fragmentology. A Journal for the Study of Medieval Manuscript Fragments”, 2023, t. 6, s. 5–65.
- Havel D., *Die lateinische Schriftkultur in den böhmischen Ländern bis zum 12. Jahrhundert. Handschriften, Fragmente und Skriptoria*, Wien – Köln 2022 (Archiv für Diplomatik, Schriftgeschichte, Siegel- und Wappenkunde. Beiheft 20).
- Historia Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego*, red. H. Barycz, Kraków 1965 (Uniwersytet Jagielloński. Wydawnictwa Jubileuszowe, t. 22).
- Historia Biblioteki Jagiellońskiej*, t. 1: 1364–1775, red. I. Zarębski, Kraków 1966.
- Historia Biblioteki Jagiellońskiej*, t. 2: 1775–1918, red. P. Lechowski, Kraków 2017.
- Jaglarz M., Jaśtał K., Nowak L., Szczukiewicz J., *Niech przemówią rękopisy. Spuścizny uczonych w Bibliotece Jagiellońskiej. Katalog wystawy 5–29.07.2022*, Kraków 2022.
- Katalog poloników XVI wieku Biblioteki Jagiellońskiej*, t. 1–3, oprac. M. Malicki, E. Zwinogrodzka, M. Gołuszka, Kraków 1992–1995.
- Korczak L., *Strzępiński Tomasz*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 45, Warszawa–Kraków 2007–2008, s. 80–84.
- Notae musicae artis. Notacja muzyczna w źródłach polskich XI–XVI wieku. Studia*, red. E. Witkowska-Zaremba, Kraków 1999.
- Ożóg K., *Tomasz Strzępiński ze Strzępina h. Prus*, [w:] K. Ożóg, K. Fokt, M. Mikuła, M. Zdanek, D. Wójcik-Zega, K. Kuras, *Profesorowie Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego*, t. 1: 1364–1780, red. W. Uruszczak, Kraków 2015, s. 410–412.
- Starzyński M., *Czy w jedenastowiecznej Polsce znano Actus Silvestri?*, [w:] *Vir sapiens. Księga dedykowana Profesorowi Krzysztofowi Ożogowi*, red. L. Korczak i in., Kraków 2024, s. 493–501.
- Starzyński M., „Włocławski” fragment karolińskiego lekcjonarza z przełomu VIII i IX wieku, „Roczniki Historyczne” 2022, t. 88, s. 167–181.
- Starzyński M., *Zaginiony – odnaleziony? O XII-wiecznym fragmencie Didascalionu Hugona od Świętego Wiktora oraz Dekretu Iwona z Chartres*, „Roczniki Humanistyczne” 2023, t. 71, nr 2, s. 175–187.
- Wisłocki W., *Katalog rękopisów Biblioteki Uniwersytetu Jagiellońskiego, cz. II: Rękopisy 1876–4167*, Kraków 1877–1881.

Zasoby internetowe

Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego. Inwentarze zasobu — <https://archiwum.uj.edu.pl/zbiory-uj/inwentarze>

Cantus Index. A Catalogue of Chants for Office and Mass — <https://cantusindex.org/>

FAMA. Œuvres latines médiévales à succès — <https://fama.irht.cnrs.fr/fr>

Glossae Scripturae Sacrae electronicae — <https://gloss-e.irht.cnrs.fr>

Katalog bibliotek Uniwersytetu Jagiellońskiego — <https://katalogi.uj.edu.pl/>

Leksykon oprawoznawczy — <http://leksykon.oprawoznawczy.ukw.edu.pl>

Manuscripta.pl. Przewodnik po rękopisach średniowiecznych w zbiorach polskich — <https://manuscripta.pl/>

Dagmara Wójcik-Zega — dr nauk humanistycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego w dziedzinie historii, kustosz w Oddziale Badań Dziejów Uniwersytetu Jagiellońskiego w Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego. Specjalizuje się w badaniach rękopiśmienno-edytorskich, źródłach do dziejów Uniwersytetu Krakowskiego w średniowieczu i epoce wczesnonowożytnej oraz łacińskojęzycznym kaznodziejstwie XIII–XV w.

e-mail: dagmara.wojcik@uj.edu.pl